

Vilko Novak

Ničesar nisem »kopiral«

Vedno sem vesel, če moji nekdanji študentje dosežejo karkoli novega v naši stroki, nisem pa vesel, če delajo hude napake ali celo meni očitajo stvari, ki jih nisem zagrešil. Nekaj takega je stóril Naško **Križnar** v referatu Območji besede in slike v slovenski etnologiji na kongresu v oktobru 1995 (natisnjeno v zborniku Razvoj slovenske etnologije ... itn. / Ljubljana, 1995, 174–180/). Naj poudarim, da je prav vsem mojim nekdanjim študentom etnologije bilo dano to, kar meni ni bilo dano: da so se v svojem službenem in strokovnem delu lahko omejili na neko ožje področje znotraj stroke, medtem ko sem sam moral – ne po kakih uradnih predpisih, marveč po lastnem spoznanju, da je tako potrebno in prav – dolga leta svoje predavateljske dejavnosti obravnavati, vsaj pregledno, mnoga področja etnologije. Tako sem tudi v svoji strokovni publicistični dejavnosti – pač zavoljo svoje različne usmerjenosti in šolanosti – obravnaval najrazličnejše teme. Vse to je zahtevalo mnogo napora, česar si neprizadeti ne more niti prav zamišljati.

Zato privoščim svojim mlajšim kolegom, da se lahko omejujejo v raziskovanju npr. na planšarstvo (kamor sem jih menda sam usmerjal) in tako boljše uresničujejo to, česar sam nisem mogel. Tedaj namreč ni bilo niti denarnih sredstev za to niti tehničnih, risarskih in fotografskih možnosti, tudi ni bilo časa in ne sodelavcev. Tako se je npr. N. Križnar lahko popolnoma posvetil etnološkemu filmu in fotografiji in s tega ožjega vidika zdaj rešeta naše spodrsrljaje v poglavju Govorica fotografije v primerih slovenske etnologije, in nam za vzor postavlja Matijo Murka – toda precej nekritično, saj tudi na njegovih slikah »Ljudje stojijo otrplo pred fotografskim aparatom...« – kakor očita meni (str. 178) itn. Lotil se je Narodopisja Slovencev I–II, moje Slovenske ljudske kulture (1960) in dvajset let pozneje izdane knjige Slovensko ljudsko izročilo. Ker pa je prvo in zadnje omenjeno delo napisalo, s slikami opremilo več avtorjev, v uredništvu NS pa sta bila taka mojstra fotografije kot R. Ložar in B. Orel, in ker je tretja omenjena knjiga imela na voljo poleg založbe vse prednosti napredka na tem poprišču v času izida, sem jo še kar dobro odnesel. Povrhu pa je Križnarjeva ocena še nápačna in zato krivična. Navidez gre za malenkost, toda njegovo navidezno strokovno sodbo bodo prepisovali in drugače raznašali, kar bo prav prišlo predvsem tistim, ki raje kritizirajo delo drugih, kot pa sami kaj izvirnega ustvarijo.

Križnar skuša biti objektiven v svoji presoji mojega »ilustrativnega korpusa«, kot bombastično označuje ponazorjevalno gradivo v mojem na hitro napisanem in v neprijetnih razmerah izdanem priročniku. Za »razmeroma skromen« delež v knjigi dolži »tudi takratne založniške in tiskarske pogoje« (če nekoliko prilagodimo jezikovne oblike). Tudi o teh razmerah in nastanku knjige bi bilo poučno spregovoriti, saj je rokopis ustno naročila zastopnica Mladinske knjige. Ravnateljica te založbe pa je nato ob nekaterih poskusnih poglavjih očitno – ne naravnost – pokazala, da niti pisatelju niti knjigi ni naklonjena. Nato sem rokopis poslal uredniku mariborskih Obzorij, J. Košarju, ki ga je takoj sprejel in naročil obširen francoski povzetek. Toda, ko je to izvedel neki politični birokrat, ki me je tedaj preganjal, da bi sam ponovno prišel v milost, je natis preprečil. Tako sem ga odnesel V. Vinklerju v Državni založbi, ki je knjigo sprejel, ne da bi bil pogledal rokopis. Še prej sem rokopis izročil prof. F. Koblarju kot predsedniku Slovenske matice – in tu bi bila knjiga tudi ilustrativno docela drugačna –, toda čez čas mi ga je vrnil z obžalovanjem, češ, da se je sam začudil – »da nihče ni prijel zanj« – torej ni bilo nikogar v slavnem Matičinem odboru, ki bi vsaj pregledal rokopis...

In zdaj pride Križnarjeva glavna obtožba: »... vendar je vsega začudenja vredno dejstvo, da je od 92 fotografij kar 12 **kopiranih** (podčrtal V. N.) iz Narodopisja Slovencev I–II, ne da bi bilo to v besedilu navedeno.«

Seveda ni navedeno – ker preprosto **ni res!** Izraz »kopirati« pomeni najbrž različnim ljudem različno, toda pogledajmo v Vrbinčev Slovar tujk (1982, str. 380/ pod geslom »**kopirati**«: 1. delati kopije, tj. prepisati /izvirnik/; posneti /podobo/; preslikati, prerišati; odtisniti, pretiskati; odliti... 2. razmnožiti kaj. Križnar misli najbrž »preslikati« – toda kako? Prefotografirati? Ali pa »odtisniti, pretiskati« – verjetno, toda prav K. bo vedel, da bi taka »kopija« /posebno leta 1960 v ljubljanskih tiskarnah) morala biti mnogo slabša od »izvirnika«. In ko bi bil N. K. prej povprašal, kako je bilo s tem »kopiranjem«, bi me ne obdóžil po krivem.

Sevé sem zaprosil za pomoč v zvezi z ilustracijami tedanjega ravnatelja Etnografskega muzeja in urednika Narodopisja II in Slovenskega etnografa, Borisa Orla, s katerim sem tesno sodeloval. Ne spominjam se natanko najinih pogovorov o tem, toda resnica in bistvo je, da mi je dal na voljo fotoarhiv Etnografskega muzeja, iz katerega sva s F. Šarfovo in tudi z B. Orlom izbirala izvirne fotografije, po katerih so bile nekaj let prej narejene tudi ilustracije v obeh knjigah Narodopisja Slovencev. Teh »kar 12« se mi ne zdi niti tako veliko, zakaj izbrali smo tudi vrsto slik, ki jih v NS ni in ki so npr. nastale – to je lahko poznavalcu spoznati – med tedanjim delom muzejskih terenskih ekip, pa tudi Orlovega in mojega terenskega dela. Tako je moj posnetek že kar 1. slika, mogoče tudi sl. 30 iz Filovec, sl. 39 iz Črensovec, vsekakor pa sl. 13 s kletmi v filovskih goricah. Moje fotografije so dokumentirane v arhivu oddelka za etnologijo – upam, da so še, čeprav jih moji nasledniki, slišim, prezirajo kot »nepomembne«.

Zakaj in čemu bi naj navajal v besedilu fotografije, ne vem. Tudi ne soglašam s K. mnenjem, da »Ilustracije so razporejene neskladno z besedilom« – kje, katere?! Slike stavb so pač v poglavju o stavbah, slik o obrtéh je kar precej, zato mogoče kaka ni prav nasproti strani, kjer je govor o njej itn. Pisal sem strokovni, recimo etnološki priročnik in sem se glede ilustracij ravnal po praksi v stroki. Sevé bi rad imel več slik in boljših risb itn. Toda vse je odvisno od založbe in razmer. Kdo bi mislil na seznam slik na koncu knjige – ko pa tudi NS tak seznam ni koristil, ker ga K. obsoja! Nisem pa pisal knjige s fotografskega vidika, kot želi moj kritik. Ne vem, kako sem grešil proti njegovi terjatvi: »Fotografija nas vedno sooči z nečim konkretnim, posebnim, ne more pa biti

reprezentativna ali posploševalna – moje slike predstavljajo vendar nekaj konkretnega?! In ne težijo k nikakršni reprezentanci!

K. terja od mene tudi podatke, ki jih doslej, vsaj sam, nisem videl v nobeni ne domači ne tuji knjigi: »... okoliščine fotografiranja« – kaj je to?! – čas fotografiranja – datum, uro itn.? – ali je bil avtor laik ali strokovnjak, amater ali profesionalc.

Bralci, ali razumete razliko med zadnjimi štirimi samostalniki?! Zabava me tudi očitek: »... kot da so fotografije slučajne najdbe, znešene /prav: znesene, V. N./ z vseh vetrov« – slučajne najdbe pač niso, kar sem delno že omenil; vetrovi pa so kajpada zelo različni in vseh vrst od Prekmurja do Primorja. Premalo utemeljen je tudi očitek: »Predmeti so praviloma slikani izven njihovega kulturnega okolja, npr. v muzeju« – nisem si mogel privoščiti, da bi npr. šel brezuspešno iskat kako skrinjo v Prekmurje ali kam drugam, kjer mi fotograf tudi ne bi mogel ujeti več »kulturnega okolja« okoli nje, kot ga je ujel v muzeju.

Za tuje slike pač ne moremo premnogi odgovarjati, da »ljudje stojijo otrplo pred fotografskim aparatom...« – zakaj bi te slike ne bile »avtentični izseki iz živega življenja«, saj nam je šlo za predmet, ljudje pa se ne morejo gibati na sliki. Odkod je vzeta Šubičeva risba Pustnih oračev, pa tudi K. ne pove. Kot ne najdemo v njegovem seznamu literature v zadnjem stavku navedenega podatka: »**Novak 1990**«. In »**Ložar 1994**«?!